

РОЗДІЛ 1.

Теорія та історія держави і права, історія політичних та правових учень; конституційне та муніципальне право, філософія права

УДК 352.027

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-05-5-16

ПРИНЦИПИ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Бровко Н.І.

*доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін, Білоцерківський національний аграрний університет, пл. Соборна, 8/1, м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 09117 тел.: (097)-420-68-00, e-mail.:09101959nb@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3525-2817>*

Поляруш-Сафроненко С.О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (098)-990-81-81, e-mail.: svetlanavasden25@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4007-8844>*

PRINCIPLES OF VOLUNTARY ASSOCIATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE

Brovko N.I.

*Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Constitutional Law and theoretical and legal disciplines Bila Tserkva National Agrarian University, Sq. Soborna, 8/1, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine, 09117
tel.: (098)-990-81-81, e-mail.: svitlana.poliarush-safronenko@btsau.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3525-2817>*

Poliarush-Safronenko S.O.

*Ph.D. in Law, Associate Professor, Department of State and Legal Disciplines, «KROK»University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine,
tel.: (098)-990-81-81, e-mail.: svitlana.poliarush-safronenko@btsau.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4007-8844>*

Анотація. Стаття присвячена характеристиці принципів добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Досліджено принципи добровільного об'єднання територіальних громад (ОТГ) в Україні, їх сутність, зміст та основні завдання у правовідносинах утворення і функціонування об'єднаних громад та реорганізації органів місцевого самоврядування на засадах їх децентралізації. Запропоновано ознаки принципів добровільного об'єднання територіальних громад, до яких належать: а) їх конституційне і законодавче закріплення з урахуванням верховенства права; б) містять основні ідеї муніципальної влади та утворюються добровільно; в) діють самостійно при підтримці держави і під власну відповідальність; г) забезпечують реалізацію прав і свобод та спільних інтересів жителів певної адміністративно-територіальної одиниці. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад – це закріплені нормами Конституції і Законів України, з урахуванням верховенства права, основні ідеї добровільного об'єднання жителів села, селища, міста, що покликані здійснювати в межах своєї компетенції муніципальну владу самостійно та через своїх представників при підтримці держави й забезпечувати права і свободи жителів певної адміністративно-територіальної одиниці.

територіальних громад пропонуємо внести зміни до Закону України від 5 лютого 2015 р. «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Перед словами «конституційності та законності» слід додати слова «верховенства права». У відповідності до ст. 2 п.1, п.п.1) слід сформулювати: «верховенства права, конституційності та законності», а п. 7) «відповідальності та забезпечення прав і свобод людини й громадянина».

Ключові слова: децентралізація, місцеве самоврядування, територіальні громади в Україні, добровільне об'єднання, принципи об'єднаних територіальних громад.

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 13.

Abstract. The article is devoted to the characteristics of the principles of voluntary association of territorial communities in Ukraine. The principles of voluntary association of territorial communities (OTG) in Ukraine, their essence, content and main tasks in the legal relations of formation and functioning of united communities and reorganization of local governments on the basis of their decentralization are studied. The features of the principles of voluntary association of territorial communities are proposed, which include: a) their constitutional and legislative consolidation, taking into account the rule of law; b) contain the basic ideas of the municipal government and are formed voluntarily; c) act independently with the support of the state and under their own responsibility; d) ensure the realization of the rights and freedoms and common interests of the inhabitants of a certain administrative-territorial unit. The principles of voluntary association of territorial communities are enshrined in the Constitution and laws of Ukraine, taking into account the rule of law, the main ideas of voluntary association of villagers, settlements, cities, designed to exercise municipal authority independently and through their representatives with the support state and ensure the rights and freedoms of the inhabitants of a particular administrative-territorial unit. In order to improve the legal regulation of the principles of voluntary association of territorial communities, we propose to amend the Law of Ukraine of February 5, 2015 "On voluntary association of territorial communities." The words "rule of law" should be preceded by the words "rule of law". As a result of Art. 2 item 1, item 1) should be formulated: "rule of law, constitutionality and legality", and item 7) «responsibility and ensuring human and civil rights and freedoms».

Key words: decentralization, local self-government, territorial communities in Ukraine, voluntary association, principles of united territorial communities.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 13.

Постановка проблеми. Проблема полягає в тому, що принципи добровільного об'єднання територіальних громад (ОТГ) в Україні характеризують їх сутність, зміст та основні завдання у правовідносинах утворення і функціонування названих громад та реорганізації органів місцевого самоврядування і мають теоретичне і практичне значення. Теоретичне значення полягає в необхідності децентралізації функціонування системи місцевого самоврядування, а практичне значення – в реалізації інтересів, потреб, протиріч і компромісів суб'єктів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ОТГ як актуальна проблема муніципальної демократії та децентралізації муніципальної публічної влади в Україні достатньо ефективно досліджується юристами й економістами. Результатами дослідження є праці авторів у вигляді дисертацій, монографій, наукових статей, коментарів законодавства тощо. Серед названих авторів: В. Гацелюк, О. Гейда, В. Григор'єв, Б. Калиновський, Н. Камінська, А. Колодій, А. Олійник, О. Скакун, О. Скрипнюк, Ю. Ткаченко, А. Шевченко та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Окремо принципи добровільного об'єднання територіальних громад в юридичній літературі ще не досліджувалися. Частково цю тему висвітлено у працях зазначених вище науковців.

Формулювання основних цілей статті. Метою дослідження є аналіз дефініції та видів принципів добровільного об'єднання територіальних громад і їх характеристика. Виходячи з поставленої мети, з'являється потреба вирішити такі **завдання:** а) проаналізувати актуальні дослідження окремих авторів з приводу децентралізації муніципальної публічної влади в Україні; б) запропонувати ознаки, визначення та види принципів об'єднаних територіальних громад; в) дати висновки і рекомендації щодо вирішення проблеми.

Викладення основного матеріалу наукового дослідження. Дослідження принципів ОТГ передбачає аналіз нормативних матеріалів та праць окремих учених з приводу децентралізації муніципальної публічної влади в Україні, характеристику ознак і визначення названих принципів. Так, відповідно до закону добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів: 1)

конституційності та законності; 2) добровільності; 3) економічної ефективності; 4) державної підтримки; 5) повсюдності місцевого самоврядування; 6) прозорості та відкритості; 7) відповідальності (ст. 2) [1].

Принцип конституційності добровільного ОТГ характеризується такими ознаками: а) визначається конституційними нормами; б) є корінними засадами, ідеями сутності, змісту та форми конституційно-правового регулювання; в) утворюється на основі добровільності, державної підтримки та відповідальності. Так, В. Гацелюк зауважує, що принцип правової визначеності, як складова верховенства конституційного права, має на меті зрозумілість і доступність нормативно-правових актів, їх несуперечливість і повне врегулювання суспільних відносин та не допущення існування прогалін [2, с. 234]. Отже, принцип конституційності функціонування добровільних ОТГ визначається конституційними нормами і деталізується в поточному законодавстві. В. Гацелюк, аналізуючи принцип правової визначеності, вводить поняття конституційної законності, що потребує аналізу співвідношення права і закону.

Принцип законності авторами визначається як відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права щодо поведінки учасників правових відносин. Названий принцип розкриває сутність законності як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі [3]. Отже, принцип конституційності та законності добровільного об'єднання територіальних громад має досліджуватися у співвідношенні з певними особливостями. Характер таких особливостей полягає в тому, що принцип конституційної законності законодавцем не вживається і мало досліджений на рівні загальної теорії права та конституційного права.

Так, Ю. Ткаченко зазначає, що термін «конституційна законність» у нашому законодавстві не вживається і тому майже не вивчався на науковому рівні. Але необхідність його виділення та дослідження прямо обумовлена зростанням ролі Конституції України в

житті суспільства і держави, самим змістом Конституції, наданням їй найвищої юридичної сили, а її нормам – прямої дії (ст. 8). Конституція України закріпила принцип конституційної законності як основоположний принцип правового регулювання. Даний принцип визначений у багатьох нормах Основного Закону [4, с. 875]. Отже, принцип конституційної законності прямо підкреслює співвідношення змісту права і закону та характеризує закон як правовий.

Як вказує О. Скакун, співвідношення права і закону полягає в такому: 1) лише праву має надаватися законна сила, тому що закон може бути правовим лише як форма вираження права; 2) закон має завжди бути правовим, щоб стати обов'язковим. Між «духом закону» і «буквою закону» не повинно бути розбіжностей [5, с. 246]. Отже, правовий закон є нормативно-правовим актом, що вміщує обов'язкові правові норми та має бути створений за принципом верховенства права.

На нашу думку, з метою удосконалення правового регулювання принципів добровільного об'єднання територіальних громад пропонуємо внести зміни до Закону України від 5 лютого 2015 р. «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Перед словами «конституційності та законності» слід додати слова «верховенства права». У відповідності до ст. 2 п.1, п.п.1) слід сформулювати так: «верховенства права, конституційності та законності», а п. 7) відповідальності та забезпечення прав і свобод людини й громадянина [1].

Важливе місце в добровільному об'єднанні територіальних громад сіл, селищ, міст належить принципу добровільності. У процесі створення вітчизняних ОТГ названий принцип є визначальним і ще себе не вичерпав та реалізується у процесі розвитку місцевого самоврядування й створення ОТГ, що сприятиме децентралізації публічної муніципальної влади. Так, О. Гейда, підбиваючи підсумок дослідження статусу та видів територіальних громад, визначає їх правовий статус як систему юридично закріплених прав і обов'язків жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільно об'єднаних жителів кількох сіл, які мають єдиний

адміністративний центр. Видами територіальних громад в Україні, на її думку, є: а) територіальна громада села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл; б) територіальна громада селища; в) територіальна громада міста. О. Гейда вважає, що правовий статус територіальних громад в Україні має такі особливості: 1) повноваження територіальних громад поділяються на власні та делеговані; 2) територіальні громади мають власний особливий діапазон та правову природу об'єктів впливу; 3) територіальні громади мають власну нормативно-правову основу діяльності [6, с. 13]. Отже, О. Гейда характеризує правовий статус та види добровільного об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду. Принцип добровільності об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст авторка не досліджує. Однак, в якості виду територіальних громад в Україні вона розглядає добровільне об'єднання в сільську громаду тільки жителів кількох сіл.

У процесі створення вітчизняних ОТГ принцип добровільності є визначальним. *Розвиток місцевого самоврядування та створення добровільних ОТГ сприяють реалізації схвалених парламентом законів децентралізації.* Так, В. Григор'єв, досліджуючи становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні робить висновок, що в державі склалася і діє достатньо ефективна система публічної влади, яка забезпечує вирішення завдань та реалізацію функцій держави в перехідний період побудови демократичної державності. Каталізатором цих процесів служить виділення двох рівнів публічної влади – публічної державної й публічної самоврядної. Проте, незважаючи на поступове удосконалення нормативної регламентації публічної самоврядної влади, її правовий статус, залишається все ж недосконалим і суперечливим те, що веде до становища, при якому більшість важелів впливу на локально-регіональний рівень, а отже, й безпосередньо на рівень функціонування територіальної громади й утворених нею органів, концентрується в руках місцевих державних адміністрацій, тобто державної

виконавчої влади [7, с. 12]. Отже, з метою децентралізації муніципальної влади слід розширяти права і свободи та фінансову незалежність місцевого самоврядування, що можливо при створенні спроможних ОТГ за принципом їх добровільного об'єднання.

У процесі децентралізації муніципальної влади важливе значення мають економічна ефективність і державна підтримка на локальному рівні в самоорганізації населення в умовах позитивного протекціонізму з боку держави. Як зазначає Б. Калиновський, поєднання централізації та децентралізації в здійсненні державної влади означає, що центральні органи державної влади забезпечують інтереси загальнодержавного значення, розробляють загальнодержавні програми, визначають державну політику в усіх сферах суспільного життя, у свою чергу, місцеві органи державної влади мають достатньо широке коло повноважень щодо вирішення питань регіонального і місцевого значення. Крім того, територіальні громади наділені правом місцевого самоврядування, тобто правом особисто або шляхом формування органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення на підставі та в порядку, визначеному Конституцією і Законами України [8, с. 257]. Отже, Б. Калиновський у реалізації принципу децентралізації муніципальної влади вбачає підвищення економічної ефективності діяльності ОТГ та визнання і гарантування державної підтримки місцевого самоврядування.

На думку М. Пухтинського, одним із пріоритетних напрямів Реанімаційного Пакету Реформ (РПР) є децентралізація, яка збільшує ефективність використання ресурсів та є гарантією незворотності демократичних процесів. Концептуальна позиція РПР, на його думку, полягає в тому, що ефективна місцева влада базується на трьох головних складових: 1) повноваження – оптимальний розподіл повноважень між різними рівнями влади; 2) ресурси – обсяг ресурсів повинен відповідати повноваженням; 3) відповідальність – влада має відповідати за ефективність (у тому числі й економічну) перед народом та за законність перед державою. Він зазначає, що РПР вважає, що пріоритетними завданнями у сфері децентралізації є: створення ефективної та збалансованої системи органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади,

які мають необхідні повноваження, достатні ресурси та є відповідальними перед суспільством і державою; визначення оптимальної для України системи адміністративно-територіального устрою; розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та системі органів виконавчої влади на місцях за принципом субсидіарності; розмежування повноважень між місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади; створення належних матеріальних, фінансових (фінансова децентралізація) та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень; забезпечення прогнозованого фінансування регіонального розвитку [8, с. 327-328]. Отже, М. Пухтинський реалізацію принципів економічної ефективності, державної підтримки, повсюдності та відповідальності місцевого самоврядування вбачає у здійсненні Реанімаційного Пакету Реформ.

Н. Камінська, досліджуючи принципи європейської системи місцевого і регіонального самоврядування, виокремлює три основні їх групи. Першу групу, на її думку, складають принципи міжнародного права, що закріплені: а) Статутом ООН; б) Заключним актом НБСЄ; в) Декларацією про принципи міжнародного права. Другу групу – принципи, що закріплюються в документах міжнародних регіональних організацій: а) Ради Європи; б) Європейського Союзу; в) ОБСЄ тощо. Третю групу, на її думку, складають принципи європейської системи місцевого і регіонального самоврядування, а саме: а) демократичного управління; б) субсидіарності; в) ефективного управління й адміністрації; г) організаційної, правової, фінансово-матеріальної самостійності; г) децентралізації влади; д) лояльності та дотримання територіальної цілісності; е) згуртованості; є) повсюдності місцевого і регіонального самоврядування; ж) супровідного фінансування тощо [10, с. 148-156].

А. Олійник, досліджуючи конституційні свободи людини й громадянина та їх забезпечення в Україні вважає, що одним

із напрямів удосконалення діяльності місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина є добровільне об'єднання територіальних громад. Метою такого об'єднання є створення спроможних територіальних громад, які змогли б забезпечити потреби й інтереси людей у межах реалізації їх компетенції. На його думку, процес децентралізації муніципальної влади та утворення спроможних ОТГ сприятиме забезпеченню конституційних свобод людини і громадянина на місцях [11, с. 277]. Отже, А. Ю. Олійник одним з принципів добровільного об'єднання територіальних громад вважає забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина громадами села, селища, міста та добровільного їх об'єднання в одну територіальну громаду.

О. Скрипнюк, досліджуючи завдання, ризику і перспективи реалізації децентралізації влади в Україні, визначає децентралізацію як специфічний метод управління, важливий для розвитку місцевої демократії. Це спосіб передачі прав на прийняття рішень з визначених питань або визначеним структурам місцевого та регіонального рівнів, що не входять до системи виконавчої влади держави і є відносно незалежними від неї. Закріплення повноважень за органами місцевого самоврядування здійснюється за таким принципом: завдання, які можна успішно виконувати на найвищому рівні управління повинні здійснюватися саме там, тоді як завдання вищого рівня, що знаходяться поза межами місцевої компетенції, мають виконувати регіональні органи управління. За таких обставин громада вирішує згідно з гарантією її самоврядування всі справи місцевого характеру під власну відповідальність [12, с. 72]. Отже, О. Скрипнюк у децентралізації муніципальної влади вбачає гарантії реалізації компетенції самоврядних структур місцевого і регіонального рівнів через добровільні ОТГ та під їх власну відповідальність.

А. Шевченко досліджує правову природу і статус територіальної громади та робить висновок, що територіальна громада постає джерелом місцевої влади й основним суб'єктом місцевого самоврядування. Аналіз наукових праць щодо проблем територіальних громад надає йому підстави

для твердження, що більшість дослідників визначають наявність чотирьох ознак територіальної громади: а) населення, тобто спільнота людей (історична, культурна, сусідська); б) місце (територія), простір у межах певних кордонів (географічних, адміністративних, економічних тощо); в) соціальна взаємодія (сусідські відносини, спільні правила і норми поведінки, суспільні послуги тощо); г) почуття спільноти (психологічна ідентифікація зі спільнотою, спільність інтересів, почуття приналежності тощо) [13, с. 337]. Отже, А. Шевченко переконаний, що функціонування територіальних громад (ОТГ) базується на принципах повсюдності місцевого самоврядування, їх прозорості та відкритості й відповідальності за свою діяльність.

Отже, проаналізувавши праці авторів щодо різних поглядів на принципи децентралізації та процесів реалізації муніципальної публічної влади, можна запропонувати ознаки, визначення й види принципів об'єднаних територіальних громад. Ознаками принципів добровільного об'єднання територіальних громад є: а) їх конституційне і законодавче закріплення з урахуванням верховенства права; б) містять основні ідеї муніципальної влади та утворюються добровільно; в) діють самостійно при підтримці держави і під власну відповідальність; г) забезпечують реалізацію прав і свобод та спільних інтересів жителів певної адміністративно-територіальної одиниці.

Література:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 91. Поточна редакція від 14.05.2020 р.
2. Гацелюк В. О. Про криміналізацію та декриміналізацію окремих форм найманства в контексті конституційного принципу верховенства права. Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі. Збірка тез Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 221-235.
3. Принципи законності. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1726.html> (дата звернення 14.10.2022)
4. Ткаченко Ю. В. Конституційна законність як принцип конституційного ладу / Ю. В. Ткаченко. Форум права. 2010. № 4. С. 875–883. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10tjvpk.pdf> (дата звернення 14.10.2022)
5. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : Підручник. 3-тє видання. Київ: Алерта, 2012. 524 с.
6. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. Європейські перспективи. 2012. № 3. Ч. 3. С. 9-13.
7. Григор'єв В. А. Становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.13. – правові проблеми політичних інститутів і процесів. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2002. 20 с.
8. Калиновський Б. В. Територіальна основа організації місцевої публічної влади в Україні : проблеми та шляхи їх вирішення. Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі. Збірка тез Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 256-260.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Перспективним убачається подальше дослідження сутності, змісту й основних завдань у правовідносинах утворення і функціонування добровільного об'єднання територіальних громад та реорганізації органів місцевого самоврядування. Підбиваючи підсумки дослідження, пропонуємо такі висновки і рекомендації. Принципи добровільного об'єднання територіальних громад – це закріплені нормами Конституції і Законів України, з урахуванням верховенства права, основні ідеї добровільного об'єднання жителів села, селища, міста, що покликані здійснювати в межах своєї компетенції муніципальну владу самостійно та через своїх представників при підтримці держави й забезпечувати права і свободи жителів певної адміністративно-територіальної одиниці.

До принципів утворення та функціонування добровільного об'єднання територіальних громад належать: 1) верховенство права, конституційність і законність; 2) добровільність об'єднання; 3) економічна ефективність; 4) державна підтримка; 5) повсюдність місцевого самоврядування; 6) прозорість та відкритість; 7) відповідальність та забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

Запропоновані рекомендації по тексту сприятимуть удосконаленню правового регулювання та здійснення принципів добровільного об'єднання територіальних громад.

9. Пухтинський М. О. Законотворча діяльність інститутів громадянського суспільства у сфері децентралізації. Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі. Збірка тез Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 319-330.
10. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна : монографія. Київ, 2012. 413 с.
11. Олійник А. Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : Монографія. Київ: КНУТД, 2018. 371 с.
12. Скрипнюк О. В. Децентралізація в Україні : завдання, ризики і перспективи реалізації. Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі. Збірка тез Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 70-77.
13. Шевченко А. О. Правова природа і статус територіальної громади: доктринальний аспект. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). С. 332-342.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On voluntary association of territorial communities", Vidimosti Verhovnoj Radi, vol.13, p.91.
2. Gacelyk, V.O. (2016), "About criminalization and non-criminalization of mercenary certain types in context of constitutional rule of law", Konstituciynij polilog. 20 rokiv Konstitucii Ukraini: suspil'stvo i vlada v konstituciynomu procesi [Constitutional polylogue. 20 years of Constitution of Ukraine: society and power in constitutional process], Mizhnarodna Konferentsija [International conference], Kyiv, Ukraine.
3. The principles of legality, available at: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1726.html> (Accessed: 14 October 2022)
4. Tkachenko, U.V. (2010), "The constitution legality as the principle of constitutional order", Forum prava, vol.4, pp. 875-883, available at: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10tjvpl.pdf> (Accessed: 14 October 2022)
5. Skakun, O.F. (2021), Teorija dergavi i prava [Theory of state and law], Kyiv, Ukraine.
6. Gejda, O.V. (2012), "The types of territorial communities and features of its legal statues: general characteristic", Evropejs`ki perspektivi, vol.3, p.3., pp.9-13.
7. Grigorjev, V.A. (2002), "The development of public autonomy (municipal) administration in Ukraine", PhD Thesis, The legal issues of political institutes and processes, Odessa National Law Academy, Odessa, Ukraine.
8. Kalinovs`kij, B.V. (2016), "The territorial basis of local public administration in Ukraine: issues and ways of resolving", Konstituciynij polilog. 20 rokiv Konstitucii Ukraini: suspil'stvo i vlada v konstituciynomu procesi [Constitutional polylogue. 20 years of Constitution of Ukraine: society and power in constitutional process], Mizhnarodna Konferentsija [International conference], Kyiv, Ukraine.
9. Puhtins`kij, M.O. (2016), "Legislative activity of civil society institutes in decentralization sphere", Konstituciynij polilog. 20 rokiv Konstitucii Ukraini: suspil'stvo i vlada v konstituciynomu procesi [Constitutional polylogue. 20 years of Constitution of Ukraine: society and power in constitutional process], Mizhnarodna Konferentsija [International conference], Kyiv, Ukraine.
10. Kaminska, N.V. (2012), Evropejs`ka sistema miscevogo ta regional`nogo samovryaduvannya ta Ukraina [The European system of local and regional municipality and Ukraine], Kyiv, Ukraine.
11. Olijnik, A.Y. (2018), Konstituciyni prava ludini ta gromadyanina ta ih zabezpechennya v Ukraini [The constitutional rights of human and citizen and its providing in Ukraine], Kyiv, Ukraine.
12. Skripnuk, O.V. (2016), "Dezentralization in Ukraine: aims, challenges and perspectives of realization", Konstituciynij polilog. 20 rokiv Konstitucii Ukraini: suspil'stvo i vlada v konstituciynomu procesi [Constitutional polylogue. 20 years of Constitution of Ukraine: society and power in constitutional process], Mizhnarodna Konferentsija [International conference], Kyiv, Ukraine.
13. Shevchenko, A.O. (2017), "The legal nature and status of territorial community: doctrinal aspect", Naukovij visnik Nacional`noii akademii vnutrichnih sprav, vol.3 (104), pp. 332-342.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2022 року